

УДК 356.2:346.7

DOI <https://doi.org/10.32782/apdp.v105.2025.13>*Е. П. Іванченко*

ІСТОРИКО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ПЕРЕДУМОВ ВИНИКНЕННЯ І СТАНОВЛЕННЯ МИТНОЇ БРОКЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Постановка проблеми. Академік П. В. Пашко доводить, що упродовж віків митна справа була і залишається найсуттєвішим чинником державності і незалежності країни [1, с. 11].

Чисельні історичні джерела та археологічні дослідження свідчать, що митна справа сягає віків [2, с. 6]. Аналізуючи хроніки розвитку людства, вчені наголошують, що першим відомим митником був апостол Матфій, який вважається покровителем митної служби [3, с. 6].

Наведене свідчить про те, що митна справа є одним з найдавніших інститутів людського суспільства, витоки якого сягають перших цивілізацій. Її існування тісно пов'язане з процесами становлення державності та розвитку торгівлі. З появою державних утворень митна справа набула нових функцій, пов'язаних з контролем за переміщенням товарів через державні кордони та забезпеченням фіскальних інтересів держави.

Розвиток митної справи породжує виникнення посередницьких відносин у цій сфері суспільно-економічного буття, які дозволяють зацікавленим особам досягати власного економічного інтересу у найбільш швидкий і зручний спосіб, через задоволення нагальної потреби в упорядкуванні процесу переміщення товарів через кордони. Саме в цьому контексті і зароджується постать митного посередника та формується його функціонал.

Митне посередництво, з огляду на форми його здійснення, види функціонування, багатозадачність мети діяльності, - є явищем багатограним, яке вимагає комплексного дослідження з урахуванням історичних, економічних, правових та соціальних факторів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у дослідження історії становлення та розвитку теорії і практики здійснення митної брокерської діяльності в Україні зробили такі вітчизняні вчені, як: Виноградов Г. М., Гальський К. Є., Колесников К. М., Морозов О. В., Павлов А. П., Пашко П. В., Сандровський К. К., Ченцов В. В. та інші. Окремо слід виділити дисертацію Світлак І. І. на тему: «Організаційно-правові засади провадження посередницької діяльності митного брокера та митного перевізника в Україні» (2006).

Новизна нашого дослідження полягає в об'єктивній необхідності комплексного дослідження процесів становлення і розвитку митної брокерської діяльності, як невід'ємної складової міжнародної торгівлі та різновиду самостійної професійної діяльності, яка має глибокі історичні корені та багатовікову історію еволюції форм здійснення, починаючи від первинних, найпростіших форм допомоги у переміщенні товарів через митний кордон і закінчуючи найсучаснішими формами надання спеціалізованих послуг.

Мета статті. Метою дослідження є реконструкція еволюції митного посередництва в Україні через нормативне регулювання їх правосуб'єктності, виявлення закономірностей його розвитку та визначення перспектив подальших змін. Особливу увагу приділено питанню виявлення взаємозв'язку між процесами поступового оновлення митного законодавства (за хронологією його прийняття) та трансформацією правового статусу митних брокерів.

Виклад основного матеріалу. Слід констатувати, що митна брокерська діяльність, як невід'ємна складова міжнародної торгівлі та різновид самостійної професійної діяльності, має глибокі історичні корені та багатовікову історію становлення і еволюцію форм здійснення, починаючи від первинних, найпростіших форм допомоги у переміщенні товарів через митний кордон і закінчуючи найсучаснішими формами надання спеціалізованих послуг, які охоплюють широкий спектр потреб міжнародних трейдерів, від консультацій з питань митного законодавства, управління логістичними ланцюгами до електронного декларування та використання штучного інтелекту (ШІ) для оптимізації митних процедур.

Для належного відображення сутності та динаміки розвитку митної брокерської діяльності доцільно застосувати системний підхід, що передбачає аналіз як внутрішніх, так і зовнішніх чинників, які впливають на розвиток цього економіко-правового інституту. У статті ми зосередилися на дослідженні історико-правових передумов формування митної брокерської діяльності, ключових тенденцій та основних етапах розвитку митних посередницьких відносин на теренах України, використовуючи широкий спектр джерел.

В межах дослідження ми зосередилися на тих історичних етапах становлення і розвитку митної справи, що виникали, розвивалися і припинялися на теренах сучасної України, і в яких існує можливість спостерігати наявність ознак, що притаманні діяльності митних посередників.

Митна брокерська діяльність у її сучасному розумінні, як особливий вид підприємницького посередництва, з'явилася в Україні після проголошення незалежності. Проте, студіювання історичних джерел доводить, що ознаки квазіпосередницьких митних відносин, що виникали на українських землях у різні епохи їх розвитку, були присутні.

За свідченням дослідників, справжнім розквітом торгівлі і митної справи є період Київської Русі (IX—XIII століття), коли завдяки піднесенню держави, її торговельної сфери і мілітарній могутності з нею були змушені рахуватися провідні тогочасні монархії. Митна справа і зарубіжна торгівля стали важливим джерелом державних доходів [2, с. 6].

Наведений період є точкою відліку у нашому дослідженні, адже розвиток торговельно-митних відносин за часів Київської Русі набуває особливого поширення та характеризується наявністю юридично оформлених документів стосовно торговельних та митних відносин Київської Русі із іноземними державами.

У Києві в період IX-XIX століть зароджується і формується національна економіка, торгівля, культура, які стали досягненням загальносвітової та європейської цивілізації. Протягом віків Київ був і залишається осередком міжнародної тор-

гівлі, важливим транзитним центром. З розвитком торгівлі у Києві тісно пов'язана і організація митної справи [6, с. 3].

Однією з перших на Русі митниця з'явилася у Києві, митні застави або митні комори виставлялися біля в'їзду до міста зазвичай, згодом у XIV-XV століттях їх почали ставити на дорогах, у повітових містечках і селах. Про рівень розвитку митної справи у Києві за часів Княжої держави може свідчити розвинена система пломбування товарів і види мита, які поділялися на дві великі групи: сухе і водяне мито [6, с. 32, 33].

Перші ознаки відносин, які умовно можна віднести до посередницьких у митній справі сягають XV століття, коли набула поширення практика надання митниць в оренду.

Згадка про оренду Київської митниці відноситься до 1486 року, строк дії контракту становив 3 роки, сума орендної плати - 950 копійок грошей на рік. Київська митниця здавалася в оренду і за часів Великого князя Литовського Сигізмунда І. У березні 1507 року великокняжий уряд надав право на стягнення мита Шамаку Даниловичу. За умовами контакту орендар зобов'язувався щорічно сплачувати у вигляді передплати до княжої казни по 200 угорських злотих. Після підписання угоди з королем орендар наймав митників і охоронців, які виставлялися на воротах міста, мостах, переправах, греблях, а також на головних дорогах, що пов'язували між собою основні торговельні центри, і за визначеними ставками збирали мито з купців і перевізників. Вони ж вели облік вантажів, що переміщувалися через кордони князівства та окремих міст, чітко фіксували отримані від перевізника гроші [6, с. 86, 87].

Серйозну увагу проблемам розвитку зовнішньої та внутрішньої торгівлі столярного граду надав Богдан Хмельницький. З метою заохочення купецтва до зростання торговельної та митної справи Генеральною військовою канцелярією було видано низку Універсалів про створення сприятливих умов для торгівлі та порядку сплати мита.

Провідне місце серед вказаних нормативно-правових актів займає Універсал Богдана Хмельницького від 28 квітня 1654 року, який визначив порядок і умови діяльності митної служби, структурне положення про неї у складі «Скарбу нашого військового» та встановив, що митна служба і її керівник підпорядковуються особисто гетьманові. Вказаний Універсал став першим загальноукраїнським митним тарифом, тобто відігравав роль нормативно-правового акту, який діяв на всій території, в межах створених гетьманом адміністративно-територіальних одиниць і військових структур - полків і сотень, а також міст, які не входили до цих структур і мали магдебурзький статус [6, с. 102, 103].

Дослідження фахівців доводять, що першими витокami сучасних посередницьких послуг у митній справі стали митні склади, виникнення яких на теренах України також пов'язане з ім'ям Богдана Хмельницького. Саме за часів його гетьманування у митній практиці з'являються інститути вільних портів та митних складів [4, с. 19-20].

Впровадження режиму порто-франко або вільного порту у середньовічних європейських містах, зокрема в ключових портах на міжнародних морських шляхах,

було стратегічним інструментом для стимулювання міжнародної торгівлі. Цей режим передбачав надання значних митних пільг, що контрастувало з загальноєвропейською тенденцією до жорстких митних тарифів. Яскравим прикладом такого порту був Гамбург, який, окрім митних пільг, користувався широкою автономією [5, с. 21].

Зона порто-франко, хоча й була інтегрованою частиною держави, володіла особливим митним статусом. Цей статус передбачав гнучкі умови для міжнародної торгівлі, зокрема, безмитне зберігання товарів, їхню переробку та реалізацію без обмежень у часі та географічних рамках. Водночас, у всіх інших аспектах управління такі території підкорялися загальнодержавному законодавству, оскільки особливий митний режим не впливав на суверенітет держави над даною територією.

Зміна торгових шляхів України активно відбувалася протягом XVII століття. До визвольної війни основними торговими шляхами для українських товарів були річки Дніпро, Буг і Вісла, які забезпечували доступ до портів Балтійського моря. Однак, з початком воєнних дій з Польщею ці шляхи були перекриті. Для подолання цієї проблеми Богдан Хмельницький ініціював створення нового торгового маршруту через територію Білорусі та Пруссії. Важливим транспортним вузлом на цьому шляху став Старий Бихов, розташований у верхній течії Дніпра. З метою стимулювання торгівлі на новому маршруті, у березні 1657 року Універсалом від 15 березня було прийнято рішення про надання Старому Бихову статусу вільного порту [4, с. 20].

Аналіз правових документів, що передували укладенню договору між Військом Запорозьким та Османською імперією 1649 року, свідчить про надання українським купцям широкого спектру торговельних привілеїв на території Османської імперії, зокрема, звільнення від митних платежів протягом тривалого періоду. Крім того, передбачалось надання українським купцям права власності та використання складів у портах і містах Османської імперії, розташованих як на Чорному, так і на Білому морях, а також гарантії безпеки та свободи пересування для українських купців на території Османської держави протягом ста років [4, с. 22].

Студіювання наукової літератури [1; 2; 3; 4; 5; 6] доводить, що на теренах сучасної України протягом багатовікової історії її становлення функціонували різні князівства, які мали власні торговельні шляхи та митні пункти. Посередники, як правило, були купцями, які добре знали місцеві ринки та мови, і допомагали іншим купцям у реалізації укладених угод та сплаті мит.

Після монгольської навали на Русь, митна система зазнала значних змін. Золота Орда встановила жорсткий контроль над торгівлею і збирала значні мита. Купці, які бажали здійснювати торгівлю на території Орди, були змушені користуватися послугами місцевих посередників.

Входження українських земель до складу Великого князівства Литовського вкотре активізувало розвиток торгівлі, що створювало сприятливі умови для купців. Посередницька діяльність продовжувала розвиватися, особливо у великих містах, таких як Київ, Львів та Луцьк.

Після укладення Люблінської унії, українські землі увійшли до складу Речі Посполитої. Польська шляхта мала значний вплив на торгівлю і часто використовувала посередників для захисту своїх економічних інтересів.

За часів козацької держави, митна система вкотре зазнала значущих змін. Козаки контролювали важливі торговельні шляхи і збирали мита. Посередники допомагали козакам у здійсненні торговельних операцій і забезпечували захист караванів від розбійників.

З приходом на російський престол імператриці Єлизавети Петрівни Київська митниця, як і всі внутрішні митниці в Україні, була ліквідована. Але царський уряд, продовжуючи політику на остаточну ліквідацію залишків української державності, добре зрозумів, що митний бар'єр між Росією та Україною серйозно гальмував їх подальше економічне зближення, зокрема у галузі торгівлі. У зв'язку з цим 15 липня 1754 року вийшов указ Єлизавети Петрівни про скасування мита на товари, котрі надходили з Росії до України і навпаки, та про заборону мита на території Лівобережжя. Отже, незважаючи на слабкі заперечення Кирила Розумовського, митний кордон між Україною та Росією був скасований і Україна втратила свій митний суверенітет. З тих пір і аж до 1991 року (понад 240 років) Україна митного суверенітету більше не мала, – звичайно, якщо не брати до уваги порівняно невеликий проміжок часу з 1918 по 1919 рік [7, с. 14].

9 січня 1918 року IV Універсал Центральної Ради Української Народної Республіки відновив митні органи України де-юре. В Універсалі зазначалося, що УНР бере у свої руки найважливіші галузі торгівлі, а всі доходи від неї відаються на користь народу. Торгівля товарами, що ввозилися із-за кордону, або вивозилися за кордон – здійснювала держава. Пізніше, за рішенням гетьмана Павла Скоропадського було організовано Корпус прикордонної варти, якому було доручено здійснення окремих митних функцій і охорону державного кордону між Україною і РРФСР [7, 20].

Зрозуміло, що відносини, які виникали на території сучасної України на різних етапах формування її національної державності, мали лише ознаки тих посередницьких відносин, які ми маємо змогу спостерігати в митному просторі сучасної України.

Розглянувши перші витoki формування відносин, що мають подібність та ознаки, які притаманні митній брокерській діяльності, слід зауважити, що еволюція митної брокерської діяльності в Україні тісно пов'язана з процесами становлення національної економіки та реформування митної системи.

Організаційно-правові засади функціонування митних брокерів були визначені законодавством про підприємництво, що сприяло інтеграції митної брокерської діяльності в загальну систему новітнього ринкового господарювання країни та визначило їх правовий статус і сферу діяльності.

Фактично, інститут митного брокерства в Україні є продуктом законодавчих новацій, які пов'язані з активним розвитком ринкових відносин на початку 1990-х років.

25 червня 1991 року Верховною Радою приймається Закон України «Про митну справу в Україні» № 1262-ХІІ (Закон) [8] (втратив чинність у зв'язку із набуттям чинності Митним кодексом України від 11 липня 2002 року), який визначав правові основи організації митної справи в Україні, орієнтованої на формування спільного ринкового простору і митних союзів з іншими державами. Закон було спрямо-

вано на формування Україною як суверенною державою самостійно власної митної системи і митної справи, як складової зовнішньополітичної і зовнішньоекономічної діяльності України.

Згідно Закону, митна справа в Україні включала в себе встановлення порядку та організацію переміщення через митний кордон України товарів і предметів, обкладення митом, оформлення, здійснення контролю та інших заходів щодо реалізації митної політики в Україні (ст. 1).

Незважаючи на те, що вказаний Закон прямо не врегульовував відносини у сфері здійснення митної брокерської діяльності, він заклав основу для формування чітких правових механізмів її здійснення та взаємодії митних брокерів з іншими учасниками зовнішньоекономічної діяльності.

Перші підвалини правового регулювання митної брокерської діяльності в незалежній Україні заклав Митний кодекс України від 12 грудня 1991 року (МК України 1991 року) [9].

Варто відзначити, що прямої вказівки на такий вид посередницької діяльності Кодекс не містив. Статті 46 та 47 МК України 1991 року вказували на осіб, які «допущені митницею до декларування», що мали надавати такі послуги на підставі договору. Згідно ст. 47 МК України 1991 року допущення митницею підприємства до декларування на підставі договору здійснювалося шляхом видачі такому підприємству свідоцтва, що визначало його статус декларанта.

Таке допущення здійснювалося за заявою підприємства тією митницею, в зоні діяльності якої воно знаходилося. При цьому, МК України 1991 року визначав процедури розгляду такої заяви і видачі свідоцтва та підстави його скасування, порядок подання повторної заяви у разі скасування попереднього свідоцтва. Держмитслужба забезпечувала офіційну публікацію переліку підприємств, допущених до декларування.

В розвиток означених норм МК України 1991 року було прийнято низку підзаконних нормативно-правових актів, які визначали правовий статус підприємств, що допущені митницею до декларування і порядок такого декларування.

Так, Наказом Державного митного комітету України від 12 лютого 1992 року № 28 «Про декларування експорту послуг матеріального характеру підприємствами з території України», було затверджено Інструкцію про порядок декларування експорту послуг матеріального характеру (Інструкція) [10]. Розділ 3 Інструкції визначив процедуру декларування, в п. 3.1. якого зазначалося, що декларування транспортних послуг по переміщенню через митний кордон України вантажів, багажу та пасажирів здійснюється безпосередньо цими підприємствами чи на підставі договору іншими підприємствами, які допущені митницею до декларування.

Необхідність належного врегулювання правового становища осіб, що допущені митницею до декларування, з огляду на їх функціональне призначення та специфічну роль у митному просторі України, спонукали уповноважений орган до прийняття спеціального нормативно-правового акту, який мав закріпити їх особливий правовий статус та визначити межі їх правосуб'єктності.

4 вересня 1992 року Державний митний комітет України приймає Наказ № 173, яким затверджує «Положення про діяльність митних брокерів на території України»

(Наказ № 173) [11]. Наказ № 173 *вперше* визначив, що митним брокером може бути будь-яка українська чи іноземна особа, зареєстрована як суб'єкт зовнішньоекономічної діяльності на території України. Можна стверджувати, що зазначена дата – 4 вересня 1992 року ознаменувала собою інституціоналізацію національного ринку митних брокерських послуг та вказує на фактичний початок його структурування та подальшого розвитку.

Діяльність таких суб'єктів підлягала ліцензуванню. При цьому, ліцензія надавала право на здійснення діяльності як у митному просторі України, так і поза його межами, в таких випадках право здійснення митної брокерської діяльності, а також порядок розрахунків між брокером і Державним митним комітетом України, який виступав органом ліцензування, визначався окремим протоколом чи іншим документом. Для здійснення діяльності особа зобов'язана була мати в своєму штаті митного брокера (спеціаліста по митному оформленню), якому видавалося кваліфікаційне свідоцтво Державного митного комітету України.

Наказ № 173 визначав, що митний брокер мав право самостійно здійснювати будь-які операції по митному оформленню, виконувати посередницькі функції за рахунок і за дорученням особи, яку представляє. При цьому, митний брокер мав бути уповноважений особою, яку представляє, на здійснення митного оформлення відповідною угодою, дорученням або іншим актом цієї особи.

В доповнення до Наказу № 173 Державним митним комітетом України було видано Лист № 01/3020 від 24 листопада 1992 року [12], яким встановлювався перелік документів та порядок їх подання до Державного митного комітету України для отримання ліцензії на здійснення митної брокерської діяльності.

З метою приведення правового становища осіб, що здійснювали посередницьку діяльність у митному просторі України до вимог оновленого законодавства, 10 грудня 1992 року Державним митним комітетом України було прийнято Наказ № 241 [13], яким вносилися зміни до п. 4 Наказу № 173, згідно якого: діяльність осіб декларантів, зареєстрованих колишніми органами СРСР, які не пройшли реєстрацію як суб'єкти митного брокерства до 1 березня 1993 року, вважалася недійсною.

22 липня 1997 року Державна митна служба України (Держмитслужба) приймає Наказ № 340 «Про затвердження Положення про діяльність підприємств, що здійснюють декларування на підставі договору» (Наказ № 340) [14], яким скасовує Наказ № 173 і, фактично, по відношенню до суб'єктів митної брокерської діяльності застосовує поняття «декларант». Такі зміни були обумовлені необхідністю приведення підзаконного нормативного регулювання до вимог МК України 1991 року, який категорією митного брокера не містив.

Наказ № 340 поширювався на усі підприємства в Україні, що були допущені митницею до декларування і здійснювали його на підставі договору. При цьому, підприємством, що здійснює декларування вантажів на підставі договору визнавалося підприємство, яке зареєстроване на території України і здійснює свою діяльність відповідно до чинного законодавства України.

До основних ознак легітимзації таких підприємств Наказ № 340 відносив: наявність свідоцтва про визнання підприємства декларантом; наявність у штаті під-

приємства осіб, уповноважених на декларування, які отримали відповідні кваліфікаційні свідоцтва; дані про підприємство-декларанта мали міститися у реєстрі підприємств, ведення якого забезпечувала Держмитслужба; підприємство мало право здійснювати декларування на підставі договору і доручення власника (володільця) вантажу.

При цьому, перереєстрація свідоцтв про визнання підприємства декларантом провадилася щорічно з 1 листопада по 31 грудня, що вказувало на обов'язкову періодичність підтвердження підприємством статусу декларанта.

Розвиток митної справи та необхідність її приведення до вимог Угоди про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами [15], підписану 14 червня 1994 року та ратифіковану Законом України від 10 листопада 1994 року № 237/94-ВР «Про ратифікацію Угоди про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами» [16] в частині Розділу VII «Економічне співробітництво» (ст. 76 «Митниця»), призвели до прийняття 11 липня 2002 року Митного кодексу України (МК України 2002 року) [17], який набув чинності з 1 січня 2004 року.

МК України 2002 року містив окремий розділ VII «Підприємницька діяльність із надання послуг з декларування товарів і транспортних засобів та перевезення товарів, що переміщуються через митний кордон України або перебувають під митним контролем», Глава 26 якого було присвячена митним брокерам і чітко визначала основні засади їх правового становища.

Згідно ст. 176 МК України 2002 року митним брокером (посередником) визнавалося підприємство, що здійснює декларування товарів і транспортних засобів, які переміщуються через митний кордон України, і має ліцензію на право здійснення митної брокерської діяльності, видану спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади в галузі митної справи. Виключно підприємство-резидент могло надавати митні посередницькі послуги. Від імені цього підприємства декларування товарів і транспортних засобів, що переміщуються через митний кордон України, мав право здійснювати його відокремлений структурний підрозділ (філія, представництво тощо).

Статті 176–181 МК України 2002 року до суб'єктів митної брокерської діяльності висували наступні вимоги: 1) діяльність митних брокерів підлягає ліцензуванню, у відповідності до Закону України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності» [18]; 2) взаємовідносини митного брокера з особою, яку він представляє, визначаються договором доручення; 3) митний брокер виконує повноваження в обсязі, встановленому дорученням особи, яку він представляє, здійснювати будь-які операції, пов'язані з пред'явленням митному органу товарів, транспортних засобів та документів на них до митного оформлення; 4) спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади в галузі митної справи веде реєстр митних брокерів і забезпечує його періодичну публікацію.

Приєднання України до Міжнародної конвенції про спрощення та гармонізацію митних процедур (Київська конвенція) від 18 травня 1973 року [19], згідно із Законом України від 5 жовтня 2006 № 227-V «Про приєднання України до Міжна-

родної конвенції про спрощення і гармонізацію митних процедур у змінений редакції згідно з Додатком I до Протоколу про внесення змін до Міжнародної конвенції про спрощення та гармонізацію митних процедур» [20], вимагало від законодавця приведення національного нормотворення до міжнародних стандартів, згідно з якими вказані процеси безпосередньо торкнулися змін правового регулювання в частині визначення правового статусу митних посередників.

Так, 26 листопада 2008 року Держмитслужба приймає Наказ № 1334 «Про затвердження тимчасового Порядку діяльності митних брокерів та їх представників» (Наказ № 1334) [21]. Наказом № 1334 було скасовано дію Наказу № 340.

Тимчасовість Наказу № 1334 обумовлювалася нетривалістю його дії, він набрав чинності з 8 грудня 2008 і діяв до 1 березня 2009 року включно, про що прямо було зазначено у його змісті. У вказаний період Наказ № 1334 визначав особливості провадження митними брокерами та їх представниками своєї професійної діяльності у митному просторі України та висував наступні умови до їхнього правового статусу: 1) митним брокером визнавалося виключно підприємство-резидент; 2) для здійснення посередницької діяльності митний брокер та його представникам необхідно було отримати свідоцтво та посвідчення, які надавали право на здійснення декларування товарів у будь-якому митному органі України; 3) для отримання свідоцтва та посвідчення зазначені особи мали пройти навчання у навчальних закладах митної служби України, скласти іспит. Строк дії свідоцтва становив п'ять років від дати видачі; 4) відомості про митного брокера мали міститися у реєстрі митних брокерів; 5) митні брокери зобов'язані були мати у своєму штаті представника митного брокера або укласти з ним відповідну трудову угоду; 6) митний брокер був зобов'язаний укласти письмовий договір про надання послуг з декларування товарів з особою, інтереси якої він представляє у взаємовідносинах з митним органом. Крім того, особа, яка вповноважила митного брокера на представлення її інтересів перед митними органами, повинна надавати митному брокеру доручення на виконання його функцій лише в цілому; 7) при здійсненні декларування товарів митний брокер та його представник несли відповідальність, установлену Митним кодексом України, іншими законами України та нормативно-правовими актами України; 8) митний брокер міг розпочати декларування товарів з наступного дня після дати отримання у Держмитслужбі оформленого свідоцтва. Факт отримання свідоцтва фіксувався в окремому журналі. Наказ № 1334 встановлював вичерпний перелік підстав для анулювання Держмитслужбою свідоцтва.

При цьому, Наказом № 1334 митними брокером визнавалося підприємство, що здійснює декларування товарів, які переміщуються через митний кордон України, має свідоцтво на право здійснення митної брокерської діяльності, видане спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади в галузі митної справи. В свою чергу, представником митного брокера - фізична особа, що перебуває в трудових відносинах з митним брокером і безпосередньо виконує в інтересах особи, яку представляє митний брокер, дії, пов'язані з пред'явленням митному органу товарів, а також документів, потрібних для їх митного контролю та оформлення, і має кваліфікаційне посвідчення представника митного брокера, видане навчальним закладом митної служби України.

Наказ № 1334 втратив чинність на підставі Наказу Держмитслужби від 27 лютого 2009 року № 161 [22].

Лише 13 травня 2009 року спільним Наказом Державного комітету України з питань регуляторної політики та підприємництва та Державної митної служби України № 89/445 були затверджені Ліцензійні умови провадження посередницької діяльності митного брокера (Ліцензійні умови) [23], якими встановлювалися організаційні та кваліфікаційні вимоги до провадження посередницької діяльності митних брокерів, серед яких визначальними можна вважати наступні:

1) під час здійснення декларування товарів і транспортних засобів митний брокер і його представник мають ті самі права щодо пред'явлення цих товарів і транспортних засобів митним органам, що й особа, яка уповноважує їх представляти свої інтереси у взаємовідносинах з митними органами;

2) митний брокер зобов'язаний мати договір страхування власної діяльності на суму не менш як 2000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

3) митний брокер зобов'язаний забезпечити виконання його представником таких вимог: на вимогу митного органу пред'явити товари, транспортні засоби і всі необхідні документи для митного контролю і митного оформлення та бути присутнім під час їх проведення; інформувати в письмовій формі особу, яка передала йому товари та транспортні засоби для пред'явлення митному органу, про виявлені пошкодження тари та упаковки, а також про невідповідність цих товарів, транспортних засобів відомостям про них, зазначеним у комерційних, транспортних та інших супровідних документах;

4) митний брокер або представник митного брокера виконує повноваження в обсязі, встановленому дорученням особи, яку він представляє, здійснювати будь-які операції, пов'язані з пред'явленням митному органу товарів, транспортних засобів та документів на них до митного оформлення;

5) для здійснення декларування товарів і транспортних засобів митний брокер повинен: укласти письмовий договір доручення про надання послуг з декларування товарів і транспортних засобів з особою, інтереси якої він представляє у взаємовідносинах з митним органом; мати у своєму штаті представника митного брокера або укласти з таким представником відповідний трудовий договір;

6) митний брокер не допускається органом ліцензування до участі в митних процедурах у разі набрання законної сили вироком суду щодо притягнення посадових осіб митного брокера та/або представників митного брокера до кримінальної відповідальності та застосування до них покарання у вигляді позбавлення права займатися певною діяльністю. При виявленні митними органами адміністративного порушення митні органи можуть завершити митні процедури з товарами та транспортними засобами, які переміщуються через митний кордон України, за умови, що товари не підлягають конфіскації та не будуть потрібні надалі як речові докази;

7) представник митного брокера повинен відповідати таким кваліфікаційним вимогам: мати або здобувати вищу освіту або мати неповну вищу освіту чи базову вищу освіту; володіти спеціальними знаннями, уміннями та навиками в галузі митної справи.

Ліцензійні умови врегульовували порядок здійснення митної брокерської діяльності та особливості її ліцензування до 8 листопада 2016 року включно, їх скасування пов'язано із прийняттям спільного Наказу Міністерства економічного розвитку і торгівлі України та Міністерства фінансів України № 1581/829 від 20 вересня 2016 року «Про визнання такими, що втратили чинність, деяких наказів» [24].

Потреба скасування Ліцензійних умов була пов'язана із прийняттям 13 березня 2012 року Митного кодексу України (МК України 2012 року) [25], який є чинним і на сьогодні та змінив нормативні вимоги до функціонування суб'єктів митної брокерської діяльності у митному просторі України.

Так, главою 59 «Митна брокерська діяльність» МК України 2012 року встановлювалося, що митний брокер - це підприємство, що надає послуги з декларування товарів, транспортних засобів комерційного призначення, які переміщуються через митний кордон України. Митний брокер провадить митну брокерську діяльність у будь-якому митному органі України. У разі зупинення, скасування або анулювання дозволу на митну брокерську діяльність прийняття митних декларацій, поданих цим митним брокером, забороняється (ст. 416).

Взаємовідносини митного брокера з особою, яку він представляє, визначаються відповідним договором (ст. 417).

Вперше у нормативний масив України ст. 418 МК України 2012 року введено категорію «агента з митного оформлення». Згідно вказаної норми агент з митного оформлення - це фізична особа-резидент, що перебуває в трудових відносинах з митним брокером і безпосередньо виконує в інтересах особи, яку представляє митний брокер, дії, пов'язані з пред'явленням митному органу товарів, транспортних засобів комерційного призначення, а також документів, потрібних для здійснення їх митного контролю та митного оформлення (ч. 1 ст. 418).

Відповідно до ч. 2 ст. 418 МК України 2012 року агент з митного оформлення має право виконувати свої функції з пред'явлення митному органу товарів, транспортних засобів комерційного призначення, а також документів, потрібних для їх митного контролю та митного оформлення, у будь-якому митному органі України.

В розвиток ст. ст. 416–419 МК України 2012 року було прийнято підзаконні нормативно-правові акти, які визначають у сучасний період особливості правового становища суб'єктів митної брокерської діяльності, зокрема, Наказ Міністерства фінансів України від 27 вересня 2021 року № 517 «Про деякі питання провадження митної брокерської діяльності» [26], яким затверджені: Порядок подання та розгляду заяв, надання, переоформлення, зупинення дії та анулювання дозволів на провадження митної брокерської діяльності; Правила провадження митної брокерської діяльності та порядок контролю за її провадженням; форма заяви про надання дозволу на провадження митної брокерської діяльності; форма заяви про переоформлення дозволу на провадження митної брокерської діяльності; форма заяви про зупинення дії дозволу на провадження митної брокерської діяльності; форма заяви про анулювання дозволу на провадження митної брокерської діяльності; форма витягу з реєстру митних брокерів.

Новою віхою на шляху удосконалення правового становища митних брокерів став Закон України «Про внесення змін до Митного кодексу України щодо імпле-

ментації деяких положень Митного кодексу Європейського Союзу» від 22 серпня 2024 року № 3926-IX [27], який було прийнято Верховною Радою України з метою впровадження європейських практик у здійснення митної справи в Україні, наближення національного законодавства до законодавства Європейського союзу, на виконання Глави 5 Розділу IV Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони (Угода) [28].

Законом оновленні та доповненні положення МК України 2012 року з урахуванням найкращих європейських практик, зокрема: Регламенту Європейського Парламенту і Ради (ЄС) № 952/2013 від 9 жовтня 2013 року про встановлення Митного кодексу Союзу (Регламент № 952/2013) [29], впровадження положень якого до українського законодавства передбачено Додатком XV до Угоди, а також Делегованого регламенту Комісії (ЄС) № 2015/2446 від 28 липня 2015 року на доповнення Регламенту Європейського Парламенту і Ради (ЄС) № 952/2013 стосовно детальних правил щодо певних положень Митного кодексу Союзу [30], Імплементативного регламенту Комісії (ЄС) 2015/2447 від 24 листопада 2015 року щодо детальних правил імплементування певних положень Регламенту Європейського Парламенту і Ради (ЄС) № 952/2013 про встановлення Митного кодексу Союзу [31].

З 19 квітня 2025 року дозвільний характер процедури набуття права на провадження митної брокерської діяльності змінюється процедурою авторизації. Для отримання авторизації суб'єкт господарювання, який здійснює зовнішньоекономічну діяльність, зобов'язаний відповідати низці критеріїв, передбачених МК України 2012 року.

Основні вимоги до претендентів на отримання авторизації: 1) бездоганна репутація: відсутність судимості у бенефіціарів та посадових осіб підприємства, а також відсутність систематичних порушень митного та податкового законодавства протягом встановленого періоду; 2) професійна компетентність: наявність у штаті працівника, який володіє необхідними знаннями та досвідом у сфері митного оформлення товарів та здатний забезпечити виконання всіх вимог митного законодавства; 3) дотримання законодавства: суб'єкт господарювання повинен діяти в повній відповідності до вимог митного та податкового законодавства України.

Таким чином, запровадження системи авторизації сприяє підвищенню рівня відповідальності суб'єктів господарювання, які надають послуги з митного оформлення, та забезпечує більш ефективний контроль за дотриманням митного законодавства.

Систематичними порушеннями митних правил вважається сукупність п'яти і більше окремих випадків порушення митних норм, вчинених однією або кількома фізичними особами, що діють від імені підприємства, протягом одного календарного року. При цьому, два і більше порушення, пов'язані з митним оформленням товарів та транспортних засобів, що одночасно переміщуються через митний кордон України в рамках однієї зовнішньоекономічної угоди, розглядаються як одне порушення.

Серйозними порушеннями митних правил вважаються порушення митних правил, за вчинення яких накладено адміністративне стягнення у вигляді штрафу або

у вигляді конфіскації товарів, транспортних засобів комерційного призначення - безпосередніх предметів порушення митних правил, якщо загальний розмір таких накладених штрафів та/або вартість конфіскованих предметів правопорушень протягом календарного року перевищує: 0,5% загальної фактурної вартості товарів, розміщених підприємством через митний кордон України або задекларованих за відповідний рік; або суму в розмірі, визначеному законом для кваліфікації ухилення від сплати податків і зборів як кримінального правопорушення для відповідного року.

Умови 2 і 4 критерію «забезпечення практичних стандартів компетенції або професійної кваліфікації відповідальної посадової особи підприємства» передбачають: наявність в штаті підприємства працівника, відповідального за митні питання (без вимоги мінімального досвіду його роботи за напрямом здійснення митних формальностей), та покладання обов'язків на такого працівника, зокрема взаємодія з митними органами, самостійний контроль за дотриманням відповідності критеріям та/або умовам надання авторизації.

Підприємству, яке отримає авторизацію на провадження митної брокерської діяльності, простіше отримати статус авторизованого економічного оператора (АЕО) або авторизації на будь-які інші види спрощень, оскільки вимоги є взаємозаліковними. Отже, якщо підприємство має авторизацію митного брокера, йому не потрібно повторно підтверджувати умови та критерії, вже перевірені митницею. В свою чергу, підприємству, яке має статус АЕО або авторизації на спрощення, для отримання авторизації на провадження митної брокерської діяльності, також не потрібно повторно підтверджувати відповідні умови та критерії.

Щодо підприємств, які мають дозвіл на провадження митної брокерської діяльності, то вони мають отримати авторизацію замість наявного дозволу до 19 квітня 2026 року. На час перехідного періоду, до 18 квітня 2026 року включно, дія наявного дозволу залишається чинною.

Крім того, оновлене законодавство визначає чіткі терміни отримання авторизації на провадження митної брокерської діяльності – до 15 робочих днів (5 днів – це попередній розгляд заяви підприємства для отримання авторизації та 10 днів – оцінка відповідності підприємства на підставі поданої разом із заявою Анкети самооцінки) [32].

Варто відзначити, що у контексті євроінтеграції України, розробка нового Митного кодексу України, заснованого на принципах Митного кодексу ЄС, набуває стратегічного значення.

Поточні зміни до МК України 2012 року розглядаються як перехідний етап до повної гармонізації національного митного законодавства з європейським *acquis*. Остаточним результатом реформи має стати прийняття оновленого Митного кодексу України, який повністю відповідатиме вимогам ЄС та забезпечить безперервну інтеграцію України в єдиний митний простір Євросоюзу.

Висновки. Аналіз еволюції митної брокерської діяльності від її витоків до сучасності дозволяє констатувати, що цей інститут завжди відігравав значну роль у соціально-економічному розвитку суспільства.

Митний брокер, як посередник у взаємовідносинах між суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності та державними органами, сприяв оптимізації міжнародної

торгівлі, забезпечуючи дотримання митного законодавства мінімізуючи ризики для бізнесу. У сучасних умовах глобалізації та інтеграції світової економіки роль митних брокерів стала ще більш актуальною, оскільки вони забезпечують ефективне функціонування логістичних ланцюгів та сприяють підвищенню конкурентоспроможності національної економіки.

Дослідивши основні етапи зародження та розвитку митної брокерської діяльності слід підкреслити важливе соціально-економічне значення цього інституту на будь якому етапі розвитку суспільних відносин.

Література

1. Основи митної справи: навч. посіб. / За ред. П. В. Пашка. К., 2002. 318 с.
2. Гальський К. Є. Торгівля та митна справа в Запорозькій Січі (друга половина XVI – 70-ті рр. XVIII ст.). К., 2005. 256 с.
3. Історія митної справи в Україні/ ред.: П. В. Пашко, В. В. Ченцов; авт. кол.: К. М. Колесников, О. В. Морозов, Г. М. Виноградов та ін. К., 2006. 606 с.
4. Світлак І. І. Організаційно-правові засади провадження посередницької діяльності митного брокера та митного перевізника в Україні : дис. канд. юрид. наук: 12.00.07 / Національна академія держ. податкової служби України. - Ірпінь, 2006. 190 с.
5. Сандровський К. К. Таможенное право в Украине: учебное пособие для студентов юрид. вузов и факультетов. К.: Вентури, 2000. 208 с.
6. Павлов А. П., Гальський К. Є. Торговельна і митна справа в Києві у IX–XIX ст. К., 2008. 380 с.
7. Столична митниця. Віхи історії /за редакцією: Бихун Ю. В., Мамаєв С. Г., Неділя О. І., Семенко О. М., Чернов О. В. Київ, 2007. 222 с.
8. Про митну справу в Україні: Закон України від 25 червня 1991 року № 1262-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1262-12#Text>.
9. Митний кодекс України: Закон України від 12 грудня 1991 року № 1970-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1970-12#Text>.
10. Інструкція про порядок декларування експорту послуг матеріального характеру: Наказ Державного митного комітету України від 12 лютого 1992 року № 28. URL: <https://iplex360.com.ua/prp.php?code=v0028342-92>.
11. Положення про діяльність митних брокерів на території України: Наказ Державного митного комітету України від 4 вересня 1992 року № 173. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0173342-92#Text>.
12. Доповнення до «Положення про діяльність митних брокерів на території України» від 04.09.92 р. № 173: Лист Державного митного комітету України від 24 листопада 1992 року № 01/3020. URL: https://www.mdoffice.com.ua/en/AMDOSForum.GetQst?p_id=1701937&ans_num=6&ans_id=1702517.
13. Про внесення змін до наказу Державного митного комітету України від 04.09.92 р. № 173: Наказ Державного митного комітету України від 29 грудня 1992 року № 241. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0241342-92#Text>.
14. Про затвердження Положення про діяльність підприємств, що здійснюють декларування на підставі договору: Наказ Державної митної служби України від 22 липня 1997 року № 340. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0495-97#Text>.
15. Угода про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами від 14 червня 1994 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_012#Text.
16. Про ратифікацію Угоди про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами: Закон України від 10 листопада 1994 року № 237/94-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/237/94-%D0%B2%D1%80#Text>.
17. Митний кодекс України: Закон України від 11 липня 2002 року № 92-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/92-15#Text>.
18. Про ліцензування певних видів господарської діяльності: Закон України від 1 червня 2000 року № 1775-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1775-14#Text>.

19. Міжнародна конвенція про спрощення і гармонізацію митних процедур (Київська конвенція) від 18 травня 1973 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_643#0524.

20. Про приєднання України до Міжнародної конвенції про спрощення і гармонізацію митних процедур у змінній редакції згідно з Додатком I до Протоколу про внесення змін до Міжнародної конвенції про спрощення та гармонізацію митних процедур: Закон України від 5 жовтня 2006 року № 227-V. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/227-16#Text>.

21. Про затвердження тимчасового Порядку діяльності митних брокерів та їх представників: Наказ Державної митної служби України від 26 листопада 2008 року № 1334. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1334342-08#Text>.

22. Про визнання таким, що втратив чинність, наказу Держмитслужби від 26.11.2008 № 1334: Наказ Державної митної служби України від 27 лютого 2009 року № 161. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0161342-09#Text>.

23. Про затвердження Ліцензійних умов провадження посередницької діяльності митного брокера: Наказ Державного комітету України з питань регуляторної політики та підприємництва та Державної митної служби України від 13 травня 2009 року № 89/445. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0469-09#Text>.

24. Про визнання такими, що втратили чинність, деяких наказів: Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України та Міністерства фінансів України № 1581/829 від 20 вересня 2016 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0194-18#Text>.

25. Митний кодекс України: Закон України: Закон України від 13 березня 2012 року № 4495-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text>.

26. Про деякі питання провадження митної брокерської діяльності: Наказ Міністерства фінансів України від 27 вересня 2021 року № 517. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1672-21#Text>.

27. Про внесення змін до Митного кодексу України щодо імплементації деяких положень Митного кодексу Європейського Союзу: Закон України від 22 серпня 2024 року № 3926-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3926-20#Text>.

28. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27 червня 2014 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text.

29. Регламент Європейського Парламенту і Ради (ЄС) № 952/2013 від 9 жовтня 2013 року про встановлення Митного кодексу Союзу. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_009-13#Text.

30. Делегований регламент Комісії (ЄС) № 2015/2446 від 28 липня 2015 року на доповнення Регламенту Європейського Парламенту і Ради (ЄС) № 952/2013 стосовно детальних правил щодо певних положень Митного кодексу Союзу. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/55-GOEEI/reglament-komisii-es-20152446.pdf>.

31. Імплементаційний Регламент Комісії (ЄС) 2015/2447 від 24 листопада 2015 року щодо детальних правил імplementування певних положень Регламенту Європейського Парламенту і Ради (ЄС) № 952/2013 про встановлення Митного кодексу Союзу. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_029-15#Text.

32. Зміни до Митного кодексу України: Авторизація на провадження митної брокерської діяльності. Державна митна служба України. URL: <https://customs.gov.ua/en/news/novini-20/post/zmini-do-mitnogo-koдексу-ukrayini-avtorizatsiia-na-provadhennia-mitnoyi-brokerskoyi-diialnosti-1901#scrollTop=0>

Анотація

Іванченко Е. П. Історико-правовий аналіз передумов виникнення і становлення митної брокерської діяльності. – Стаття.

Стаття присвячена історичному аналізу правових аспектів зародження та розвитку митної брокерської діяльності, починаючи з часів Київської Русі (IX-XIII століття) і до сьогодення.

Для належного відображення сутності та динаміки розвитку митної брокерської діяльності автор застосував системний підхід, що передбачає аналіз як внутрішніх, так і зовнішніх чинників, які впливають на розвиток цього економіко-правового інституту.

У статті автор зосередився на дослідженні історико-правових передумов формування митної брокерської діяльності, ключових тенденціях та основних етапах розвитку митних посередницьких відносин на теренах України, використовуючи широкий спектр джерел.

В межах досліджуваної проблематики автор акцентує увагу на тих історичних етапах становлення і розвитку митної справи, що виникали, розвивалися і припинялися на теренах сучасної України, і в яких існує можливість спостерігати наявність ознак, що притаманні діяльності митних посередників.

Аналіз історичних та юридичних джерел дозволив автору сформулювати висновок відносно того, що перші ознаки відносин, які умовно можна віднести до посередницьких у митній справі сягають XV століття, коли набула поширення практика надання митниць в оренду.

Вивчення історичних джерел дозволило констатувати, що на теренах сучасної України протягом багатовікової історії її становлення функціонували різні князівства, які мали власні торговельні шляхи та митні пункти. Посередники, як правило, були купцями, які добре знали місцеві ринки та мови, і допомагали іншим купцям у реалізації укладених угод та сплаті мит.

Автор відзначає, що відносини, які виникали на території сучасної України на різних етапах формування її національної державності, мали лише ознаки тих посередницьких відносин, які є можливість спостерігати в митному просторі сучасної України.

Організаційно-правові засади функціонування митних брокерів були визначені законодавством про підприємництво, що сприяло інтеграції митної брокерської діяльності в загальну систему новітнього ринкового господарювання країни та визначило їх правовий статус і сферу діяльності. Фактично, інститут митного брокерства в Україні є продуктом законодавчих новацій, які пов'язані з активним розвитком ринкових відносин на початку 1990-х років.

Ключові слова: інститут митного брокерства, митний брокер, митне законодавство, історія становлення та розвитку митної брокерської діяльності, митна брокерська діяльність, митне посередництво, митне представництво, законодавство про митну брокерську діяльність.

Summary

Ivanchenko E. P. Historical and legal analysis of the prerequisites for the emergence and development of customs brokerage activities. – Article.

The article is devoted to the historical analysis of the legal aspects of the origin and development of customs brokerage activities, starting from the times of Kyivan Rus (IX–XIII centuries) and up to the present day.

In order to properly reflect the essence and dynamics of customs brokerage activities, the author used a systematic approach, which involves analysis of both internal and external factors affecting the development of this economic and legal institution.

In the article, the author focuses on the study of historical and legal prerequisites for the formation of customs brokerage, key trends and main stages of development of customs intermediary relations in Ukraine, using a wide range of sources.

Within the framework of the research, the author focuses on those historical stages of formation and development of customs affairs which emerged, developed and ceased in modern Ukraine, and in which it is possible to observe the presence of features inherent in the activities of customs intermediaries.

The analysis of historical and legal sources allowed the author to formulate the conclusion that the first signs of relations which can be conditionally attributed to intermediary relations in customs go back to the fifteenth century, when the practice of leasing customs offices became widespread.

The study of historical sources has made it possible to state that various principalities with their own trade routes and customs points functioned on the territory of modern Ukraine throughout the centuries-long history of its formation. Intermediaries were usually merchants who knew the local markets and languages well and assisted other merchants in implementing the concluded agreements and paying duties.

The author notes that the relations which arose on the territory of modern Ukraine at different stages of formation of its national statehood had only signs of those intermediary relations which can be observed in the customs space of modern Ukraine.

The organizational and legal framework for the functioning of customs brokers was defined by the legislation on entrepreneurship, which facilitated the integration of customs brokerage activities into the general system of the country's modern market economy and determined their legal status and scope of activity. In fact, the institute of customs brokerage in Ukraine is a product of legislative innovations associated with the active development of market relations in the early 1990s.

Key words: institute of customs brokerage, customs broker, customs legislation, history of formation and development of customs brokerage, customs brokerage, customs mediation, customs representation, legislation on customs brokerage.